

תקציר

אובדן קשר עם אדם אהוב מבני המשפחה הקרובים, מוכר כחוויה קשה, כאשר האובדן המזעזע ביותר הוא המוות. מבחינת המבנה החברתי שלה, ויחסית לאוכלוסייתה, ישראל היא אחת מהחברות הפלורליסטיות ביותר בעולם והיא מכילה רוב יהודי שמוצאו ממאה מדינות בקירוב, וכמיליון ילידים פלשתינים. החברה בישראל, כמדינת הגירה, הינה חברה הטרוגנית המאגדת בתוכה קבוצות אתניות, דתיות ולאומיות שונות. המטרה של העבודה הנוכחית הייתה לבחון את הקשר בין ידע לגבי מנהגי אבלות של תרבות שונה ותחושת קוהרנטיות של נבדקים יהודים ומוסלמים. בעבודה היו ארבע השערות: על פי ההשערה הראשונה, שוער כי ימצא קשר בין מגדר לבין ידע אודות מנהגי אבלות. על פי ההשערה השנייה, שוער כי ימצא קשר בין רמת השכלה לבין רמת הידע אודות מנהגי אבלות. על פי ההשערה השלישית, שוער כי ימצא קשר בין דת הנבדק לבין רמת הידע של מנהגי אבלות של הדת האחרת ולפי ההשערה הרביעית, שוער כי ימצא קשר בין רמת קוהרנטיות, לבין ידע אודות מנהגי אבלות. במחקר השתתפו 60 משיבים, מחציתם נבדקים יהודים והמחצית השנייה היו נבדקים ערבים. בניגוד להשערה הראשונה, לא נמצא הבדל בין גברים לנשים בתפיסת אבלות של הדת שלהם, או הדת האחרת. בניגוד להשערה השנייה, לא נמצא קשר בין מספר שנות השכלה, לבין הידע לגבי מנהגי אבלות. כמו כן, לא נמצא הבדל בין יהודים למוסלמים בנוגע לדירוג מנהגי האבלות של הדת האחרת או קשר לרמת קוהרנטיות. הדיון דן במגבלות האפשריות של מחקר זה.

תפישת האבל באסלאם

ניתן ללמוד על גישתה של הדת האסלאמית לגבי הנושא של אבל ואובדן בהסתמך על ספר הקוראן. התמה המרכזית בנדון הינה שהחיים והמוות הם בהתאם לרצון האל, על פי הקוראן הכל בא מאללה והכל חוזר אליו. ישנה אמונה חזקה של גורל (Fatalism), הלידה והמוות נחשבים לצו מאלוהים. האל הוא שמעניק חיים והאל מחליט לסיים חיים אלו. אירועים אינם גורמים למוות, אלא הם אמצעים לביצוע רצון האל. הדרך בה יתקבלו המתים תשקף את הדרך בה חיו את חייהם. אלה שגורלם לא שפר עליהם יאמרו: "באנו מאללה ואליו נשוב", נאמר גם: "אין נפש שניתן לה למות ללא רשות מהאל כפי שרשום ומתועד: לכל מי שיחפץ בגמול העולם הזה, ניתן לו ממנו, ולכל מי שיחפץ בגמול העולם הבא, ניתן לו ממנו, וגמלנו לאלה המכירים תודה". האסלאם מונע ביטויי יגון פומביים וממושכים ומדגיש את הצורך בחזרה לשגרת חיים נורמטיבית ומסתגלת (רובין, מליקסון וויצטום, 2016, עמ' 328).

באופן זה, המוות נחשב לצו האלוהים. האל, הוא שמעניק חיים, ולא ההורים. אירועים אינם גורמים למוות, אלא הם אמצעים לביצוע רצון האל. כך, מות הגוף אינו סוף החיים, אלא זמן קבוע שבו האל מגדיר את סוף מבחנו של האדם בעולם. כלומר, בכל הנוגע לתפישת הגורל והאלוהים ביחס לתפיסת השכול- המוסלמים מאמינים שהמוות הוא צעד קדימה בחזרה אל האלוהים. המוות משחרר את המוסלמי מן הבלבול והעיוות של תהליך החיים, ועוזר לו להבין

מה חשוב באמת ומדוע. הקוראן מדבר על ראייתם של המתים כ"קולטים ומבינים", ומדגיש שהמתים מסוגלים לראות את האמת בדרכים שהאנשים החיים אינם מסוגלים (רובין, מליקסון וויצטום, , עמ' 2016, עמ' 327).

השריעה אינה מחייבת לערוך טקסים כלשהם לגוסס. ועם זאת, יש הנוהגים לקרוא באוזני פסוקים מן הקוראן או לבקש ממנו לומר את שתי העדויות: "אני מעיד שאין אל מלבד אללה, ואני מעיד כי מחמד הוא שליח אללה" (מתוך: אלג'אמע אלצ'ח'יח מאת אלפ'ח'ארי). בעבר היה נהוג להכריז על מות אדם ברמקול של המסגד המקומי ולהשמיע פסוקי קוראן, כדי לקרוא למכריו לבוא ולהשתתף בהלוויה. חלק מהיישובים המוסלמים בישראל פסקו ממנהג זה, המעורר חרדה בלב השומעים, ובמקום זאת, הם נוהגים להודיע על ההלוויה באמצעים בני זמננו. קרובי המת משתדלים להודיע על ההלוויה לאנשים רבים, שכן מקובל שהלוויה גדולה מכבדת את הנפטר. לעיתים, משתתפים בהלוויה אפילו בניהן של משפחות הנמצאות בסכסוך עם המשפחה האבלה, והשתתפותם בה היא לעתים פתח לסיום הסכסוך. האסלאם מחייב למהר ככל האפשר ולקבור את הנפטר. אם האדם נפטר בארץ מגוריו, קוברים אותו שם; אם נפטר במהלך קיום מצוות החג', ייקבר במכה (שביט, מוסקוביץ' וסועאד, 2005).

טבלה 1. תיאור מאפיינים דמוגרפיים של המדגם

משתנה		יהודים		מוסלמים	
		גברים	נשים	גברים	נשים
		ממוצע	ס.ת.	ממוצע	ס.ת.
מספר ילדים	2	0	2	1.42	2
גיל	29.67	3.39	25.42	4.63	24.5
שנות השכלה	14	1.55	15.20	1.56	12.5

בטבלה 1, מוצגים הממוצעים וסטיות התקן עבור גילם של הנבדקים, שנות השכלה ומספר הילדים.

